

УДК 394.92:070(092) Зубрицький
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-5>

Степан БОРЧУК,
orcid.org/0000-0001-7494-7369
доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) stepan.borchuk@pnu.edu.ua

Володимир ВЕЛИКОЧИЙ,
orcid.org/0000-0002-6926-1474
доктор історичних наук, професор,
декан факультету туризму
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) volodymyr.velykochyy@pnu.edu.ua

Петро КОСТЮЧОК,
orcid.org/0000-0001-8719-8723
кандидат історичних наук,
доцент кафедри етнології і археології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) petro.kostyuchok@pnu.edu.ua

ЛИСТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДОЗНАВЦЯ МИХАЙЛА ЗУБРИЦЬКОГО У ФОНДАХ ВІДДІЛУ ТЕКСТОЛОГІЇ ТА РУКОПИСНИХ МАТЕРІАЛІВ ІНСТИТУТУ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАН УКРАЇНИ

У статті проаналізовано листи українського народознавця, публіциста, етнографа, фольклориста, антрополога, громадсько-культурного діяча, греко-католицького священника Михайла Зубрицького (1856–1919) до редакції газети «Діло», котрі зберігаються у відділі текстології та рукописних матеріалів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. П'ятнадцять листів священника адресовані до однієї із авторитетних газет Галичини «Діло». У листах Михайла Зубрицького висвітлюються особливості суспільно-політичного життя селян наприкінці XIX ст., пов'язані із виборами на Старосамбірщині та Турківщині упродовж 1885–1897 рр. на одних із яких, безпосередньо, кандидатом був і Михайло Зубрицький. Священник описав деталі виборчих кампаній, труднощі організаційних заходів, особливості електоральних настроїв населення. У листах простежуються різноманітні аспекти публікаційної діяльності дослідника. Епістолярій відображає різноманітність тем, які цікавили автора, багатоманітність його активностей: політика, економіка, освіта, міжнаціональні відносини. Попри те, що Михайло Зубрицький надсилав нотатки про ситуацію в регіоні, значна частина їх не була опублікована у газеті «Діло». Вважаємо, що однією із причин листування Михайла Зубрицького з редакцією газети «Діло» стало надсилання окремих публікацій народознавця із подальшою публікацією на сторінках часопису, де висвітлювалася суспільно-політична ситуація в краю та окремі наукові розвідки.

Листи до редакції газети «Діло» розкривають особисті якості священника Михайла Зубрицького як активного, діяльного, відповідального, наполегливого. Ці матеріали відображають його ставлення до актуальних проблем суспільно-політичного та соціально-економічного життя регіону, висвітлюють його багатоаспектну діяльність.

Ключові слова: Михайло Зубрицький, «Діло», політичне життя, вибори, публікації.

Stepan BORCHUK,
 orcid.org/0000-0001-7494-7369
 Doctor of Historical Sciences,
 Professor at the Department of World History
 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
 (Ivano-Frankivsk, Ukraine) stepan.borchuk@pnu.edu.ua

Volodymyr VELYKOCHYY,
 orcid.org/0000-0002-6926-1474
 Doctor of Historical Sciences, Professor,
 Dean of the Faculty of Tourism
 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
 (Ivano-Frankivsk, Ukraine) volodymyr.velykochyy@pnu.edu.ua

Petro KOSTYUCHOK,
 orcid.org/0000-0001-8719-8723
 Candidate of Historical Sciences,
 Associate Professor at the Department of Ethnology and Archaeology
 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
 (Ivano-Frankivsk, Ukraine) petro.kostyuchok@pnu.edu.ua

LETTERS OF DOMESTIC ETHNOLOGIST MYKHAIL ZUBRYTS'KYI IN THE FUNDS OF THE DEPARTMENT OF TEXTOLOGY AND MANUSCRIPT MATERIALS OF THE INSTITUTE OF LITERATURE T. SHEVCHENKO NAS OF UKRAINE

The article analyzes the letters of the Ukrainian folklorist, publicist, ethnographer, folklorist, anthropologist, social and cultural activist, Greek Catholic priest Mykhailo Zubrytskyi (1856–1919) to the editors of the newspaper "Dilo", which are kept in the department of textology and manuscript materials of the Institute of Literature named after T. H. Shevchenko of the National Academy of Sciences of Ukraine. Fifteen of the priest's letters are addressed to Dilo, one of the authoritative newspapers of Galicia.

The letters of Mykhailo Zubrytsky highlight the peculiarities of the social and political life of the peasants at the end of the 19th century, connected with the elections in Staro Sambir Oblast and Turkiv Oblast during 1885–1897, in one of which Mykhailo Zubrytsky was directly a candidate. The priest described the details of the election campaigns, the difficulties of organizing events, and the peculiarities of the electoral mood of the population.

Various aspects of the researcher's publishing activity are traced in the letters. The epistolary reflects the variety of topics that interested the author; the diversity of his activities: politics, economy, education, international relations. Despite the fact that Mykhailo Zubrytsky sent notes about the situation in the region, a significant part of them was not published in the newspaper "Dilo". We believe that one of the reasons for Mykhailo Zubrytskyi's correspondence with the editors of the newspaper "Dilo" was the sending of individual publications of the ethnologist with subsequent publication on the pages of the magazine, which covered the socio-political situation in the region and individual scientific intelligence.

Letters to the editors of the newspaper "Dilo" reveal the personal qualities of the priest Mykhailo Zubrytskyi as active, active, responsible, persistent. These materials reflect his attitude to the current problems of the socio-political and socio-economic life of the region, highlight his multifaceted activities.

Key words: Mykhailo Zubrytskyi, "Dilo", political life, elections, publications.

Постановка проблеми. Для всебічного вивчення різноманітних тематик та проблем які намагаються дослідити і вирішити українські історики, важливе розширення джерельної бази, виявлення, вивчення та запровадження у науковий обіг нових артефактів. Одним із таких джерел стала епістолярна спадщина громадсько-політичних, культурно-просвітницьких діячів, науковців, священників, військових тощо. Листи відображають різну інформацію щодо особистого життя, окремих подій та явищ, деталі пов'язані із політичним, куль-

турним чи економічним життям громади, міста, регіону чи країни. Листування українського народознавця, громадського діяча, етнографа, фольклориста, дійсного члена Наукового товариства імені Т. Шевченка, греко-католицького священника, якого сьогодні називають «громадським активістом, блогером, аналітиком, атропологом та коучем» (Кляшторна) Михайла Зубрицького (1856–1919) є надзвичайно цінним для розуміння суспільно-політичного, культурного та наукового життя в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.

Аналіз досліджень. Листи Михайла Зубрицького проаналізовані у дослідженнях науковців, які вивчали життєвий та творчий шлях священника, у працях Р. Горак (Горак, 2004), Г. Дем'яна (Дем'ян, 1992), В. Старкова (Старков, 2006).

Мета статті – проаналізувати та вивчити листи Михайла Зубрицького до редакції газети «Діло».

Виклад основного матеріалу. Великий пласт епістолярної спадщини дослідника М. Зубрицького опубліковано у трьохтомному виданні «Михайло Зубрицький. Зібрані твори і матеріали». У другому томі поміщено листування із відомими політичними, культурними та науковими діячами Австрійської та Російської імперій: О. Барвінським, В. Гнатюком, М. Грушевським, І. Франком, др. Е. Гоффман Краером, др. М. Габерляндом та Товариством «Просвіта» у Львові.

У відділі текстології та рукописних матеріалів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України зберігається п'ятнадцять листів М. Зубрицького до редакції газети «Діло».

Газета «Діло» була провідною газетою Галичини у 1880–1939 рр. На сторінках газети публікувались огляди подій та заходів у краї, ситуацію політичного характеру, соціально-економічного життя та культурно-масові заходи. М. Зубрицький відзначав роль газети у житті галичан та наголошував «щоби «Діло» було зеркалом життя руського народу в найменших навіть дрібницях. Не один прочитає і може трошки задуматися, і се вже щось значить» (ІЛ. Ф. 100. Од.зб. 1707. Арк. 1).

У відділі зберігається п'ятнадцять листів М. Зубрицького до редакції газети «Діло». Вони написані у с. Мшанець Старосамбірського повіту упродовж 1895–1900 рр., у якому Михайло Зубрицький був священником. Тексти листів відображають стиль автора, правопис, свідчать про розвиток мови.

У листах священник охарактеризував політичну ситуацію в регіоні на крайових виборах упродовж 1885–1897 рр. Він проаналізував настрої електорату, хід та специфіку виборчих кампаній у Старому Місті (Старий Самбір), у Турці, у Михнівцях та Лип'ю. У них автор наводить окремі приклади зловживань місцевою владою, недотримання законодавства та нерівність серед поляків та русинів. Пишучи про вибори у Лопушниці, Турці, М. Зубрицький прагнув привернути увагу до рівня політичної культури населення: «Буде се осторогою для людей, щоби більше над народом працювали» (ІЛ. Ф. 100. Од. зб. 1704. Арк. 1).

Труднощами виборчих кампаній М. Зубрицький вважав інертність виборців та велику кількість кандидатів: «щож робити, коли нема кому що

зачинати. Маємо багато кандидатів» (ІЛ. Ф. 100. Белей І. Од. зб. 1702. Арк. 1). Сам Зубрицький не мав підтримки місцевих священників, проте сподівався на симпатії представників гірських громад. Водночас у листі від 1 вересня 1895 р. він повідомляв цікаві деталі повсякдення сільського священника: він повинен зібрати хліб з поля, тоді зможе повноцінно займатися виборами: («Коли трохи оброблюся, то борше вже щось розпічну») (ІЛ. Ф. 100. Белей І. Од. зб. 1702. Арк. 1).

Визначний український політичний та культурний діяч Ю. Романчук просив М. Зубрицького скликати віче у Самборі. Проте виконання цього завдання для священника було неможливим через відстань, треба було здолати більше 54 км між Мшанцем та Самбором для вирішення організаційних заходів: знайти приміщення, референтів, повідомити органи місцевої влади. Більш раціональним у цій ситуації М. Зубрицький вважав делегування цього завдання священнику о. Яворському з Стрільбич (відстань від Самбора до Стрільбичі – 20 км). М. Зубрицький готовий був підготувати доповідь для виступу і приїхати на віче (ІЛ. Ф. 100. Белей І. Од. зб. 1703. Арк. 2). Ця ситуація характеризує мшанецького пароха як відповідальну, ініціативну людину.

Основна мета листування з редакцією газети «Діло» – це надсилання окремих публіцистичних та наукових розвідок М. Зубрицького: дописів «Парохія Лопушниця в Добромиськім повіті», «До історії руського шкільництва 1848 р.» (Зубрицький, 1900; Зубрицький, 1895; Зубрицький, 1896). Статті «Австрійсько-угорське правління», «Кілько нас коштують наші жити?», «Як поводить ся жидам у Відни?», про надсилання яких до редакції газети, повідомляв у листі 20 березня 1897 р. М. Зубрицький, не були опубліковані (ІЛ. Ф. 100. Од. зб. 1715. Арк. 1). Як автор він був наполегливий у своїх намірах побачити свої дописи серед оприлюднених на сторінках видання.

У листах священник поставав захисником русинів, їх прав. Також він заохочував відкривати читальні «Просвіта», крамниці та займатись торгівлею, активно здійснювати суспільно-політичну роботу «щоби не забували своєї задачі і щоби в нашій спільноті виробляли ся ясні погляди на руську справу» (ІЛ. Ф. 100. Од. зб. 1706. Арк. 1).

М. Зубрицький характеризував політичну та просвітницьку діяльність священників. Серед представників духовенства він позитивно оцінював українського галицького громадського і політичного діяча, греко-католицького священника о. Яворського з Стрільбич, називаючи його «чоловіком рішучим і добрим русином» (ІЛ. Ф. 100. Белей І. Од. зб. 1709. Арк. 1).

Водночас, у листах народознавець піднімав актуальну проблему на той час – використання фонетики. З таким проханням він звертався до редакції газети: «Чи не завели би Ви з новим роком в «Ділі» фонетику. А то вже крайний час» (ІЛ. Ф. 100. Белей І. Од. зб. 1710. Арк. 2).

Листи відображують не тільки суспільно-політичне, громадське життя краю, але й особисте життя священика, особливості його матеріального становища. У листі від 1896 р. він писав, що «коло мене скрутно, бо діти вже суть в школах. Коли зарахуєте попросу мене повідомити» (ІЛ. Ф. 100. Од. зб. 1708. Арк. 1). У Михайла Зубрицького було четверо дітей.

Священник, надсилаючи свої замітки для друку на сторінках газети «Діло», вважав що це сприятиме формуванню національної свідомості читачів, розумінню міжнародних відносин.

Джерелами інформації про ситуацію у селах для священика були власні спостереження, отримані під час подорожей, від родичів. Він переконував редакцію опублікувати його статтю про Лопушницю для об'єктивного розуміння консисторією об'ємів роботи з народом (ІЛ. Ф. 100. Од. зб. 1704. Арк. 1).

Критеріями оцінки представників органів місцевої влади, священиків для М. Зубрицького були ефективність виконання ними професійних обов'язків, моральність, чесність, порядність.

Надсилаючи статтю «До історії руського шкільництва 1848 р.», М. Зубрицький повідомляє про природні катаклізми: у нас упав на п'ятницю сніг, покрити цілу землю, в день також падав, а на вчора був сильний мороз, а в день сніг падав. Яка трава з землі показала, все

замерзло, команиця почорніла, пупінки на деревах зівяли, а в хаті і днесь така студінь, як де в пізній осені. Люди, що не мають паші, бідують з худобою, а ту надія не велика на те, що вже походило, бо готово цілком змерзнути. Весняних робіт ще у нас не покінчили, сіють ще вівси, відтак будуть ще возити гній на ячмінь, сіяти е. і садити капусту. Десь при кінці мав скінчать весняні роботи (ІЛ. Ф. 100. Од. зб. 1716. Арк. 1).

Окрім кліматичних випробувань, священник наголошував на проблемах політичної роботи у повіті: «мало маємо людей правдиво освідомлених, а між духовними дуже маленьке число, що хотіли би взятися за яке хосенне діло» (ІЛ. Ф. 100. Од. зб. 1716. автограф. 1 Арк. 1).

Проте М. Зубрицький був налаштований оптимістично, після закінчення весняних робіт, попри заборони старости, мав намір скликати збори або створити філію «Просвіти» у Старому місті (ІЛ. Ф. 100. Од. зб. 1716. Арк. 1).

Висновки. У листах М. Зубрицького простежується широкий спектр різних вимірів життя Східної Галичини кінця XIX – початку XX ст.: селяни, війти, священики, українці, євреї, приватне та громадське, політичне та культурне, економічне та соціальне. Детальні описи політичних перепитів, сільсько-господарських робіт, погодних умов, фінансових можливостей, особистих характеристик відображують листи священика Михайла Зубрицького до редакції газети «Діло», які зберігаються у відділі текстології та рукописних матеріалів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Цей епістолярій розширює можливості вивчення громадсько-політичної та видавничої діяльності Михайла Зубрицького.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горак Р. Листи М. Зубрицького до Ів. Франка. *Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові*. Т. 4. 2004. С. 286–307.
2. Дем'ян Г. Листи Володимира Гнатюка до Михайла Зубрицького. *Записки НТШ. Праці секції етнографії та фольклористики*. Львів, 1992, Т. ССХХІІІ. С. 293–308.
3. Зубрицький М. «Мы не маємо граматики!». Діло, 1896, 18 (30) вересня, Ч. 210, с. 1–2; 19 вересня (1 жовтня), Ч. 211, с. 1; 14 вересня (2 жовтня), Ч. 212, с. 1–2.
4. Зубрицький М. До історії руського шкільництва 1848 році. Діло. 1900. 11 (24) мая. Ч. 106. С. 2.
5. Зубрицький М. З Турчанського пишуть нам: Позвольте мені докинути дещо до оголошених уже справоздань про славні вибори турецькі. Діло. 1895. 12 24 жовтня. ч. 229. С. 3.
6. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1703. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 7.X.1895 р. автограф. 2 арк.
7. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1704. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 23.X.1895 р. автограф. 1 арк.
8. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1706. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 12.IV.1896 р. автограф. 1 арк.
9. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1708. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 28.IX.1896 р. автограф. 1 арк.
10. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1709. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 11.IX.1896 р. автограф. 1 арк.
11. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1710. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 13.XII.1896 р. автограф. 2 арк.

12. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1711. Зубрицький Михайло. Лист до редакції «Діло». Мшанець. 17.I.1897 р. автограф. 1 арк.
13. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1712. Михайло Зубрицький. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 13.II.1897 р. автограф. 1 арк.
14. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1713. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 2.III.1897 р. автограф. 2 арк.
15. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1714. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 15.III.1897 р. автограф. 1 арк.
16. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1715. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 20.III.1897 р. автограф. 1 арк.
17. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1716. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 13.V.1897 р. автограф. 1 арк.
18. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1718. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Старе Місто. 13.VI.1885 р. автограф. 2 арк.
19. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Ф. 100. Од. зб. 1707. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 17.V.1896 р. автограф. 1 арк.
20. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. Од. зб. 1702. Зубрицький Михайло. Лист до редакції газети «Діло». Мшанець. 1.IX.1895 р. автограф. 1 арк.
21. Кляшторна Н. Місія отця Зубрицького. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/misiia-ottsia-zubritskogo/>
22. Старков В. Листи М. Зубрицького до М. Грушевського. *Університет*. 2006. 1. С. 48–55.

REFERENCES

1. Horak R. (2004) Lysty M. Zubrytskoho do Iv. Franka. [Letters of M. Zubrytskyi to Iv. Frank]. *Naukovyi visnyk Muzeiu Ivana Franka u Lvovi – Scientific bulletin of the Ivan Franko Museum in Lviv*. Т. 4. S. 286–307. [in Ukrainian].
2. Demian H. (1992). Lysty Volodymyra Hnatiuka do Mykhaila Zubrytskoho. [Letters of Volodymyr Hnatiuk to Mykhailo Zubrytskyi]. *Zapysky NTSH. Pratsi sektsii etnografii ta folklorystyky – Notes of NTSH. Proceedings of the section of ethnography and folkloristics*. Lviv, Т. ССХХІІІ. S. 293–308. [in Ukrainian].
3. Zubrytskyi M. (1896). «My ne maiemo hramatyky!» [We have no grammar]. *Dilo – Work*. 18 (30) veresnia, Ch. 210, s. 1-2; 19 veresnia (1 zhovtnia), Ch. 211, s. 1; 14 veresnia (2 zhovtnia), Ch. 212, s. 1–2. [in Ukrainian].
4. Zubrytskyi M. (1900). Do istorii ruskoho shkilnytstva 1848 rotsi [To the history of Russian schooling in 1848]. *Dilo – Work*. 11 (24) maia. Ch. 106. S. 2. [in Ukrainian].
5. Zubrytskyi M. (1895). Z Turchanskoho pyshut nam: Pozvolte meni dokynuty deshcho do oholoshenykh uzhe spravozdan pro slavni vybory turetski. [They write to us from Turchanskyi: Allow me to add something to the already announced reports about the glorious Turkish elections]. *Dilo – Work*. 12 24 zhovtnia.ch. 229. S. 3. [in Ukrainian].
6. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1703. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 7.Kh.1895 r. avtohrاف. 2 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1703. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 7. Kh. 1895, autograph. 2 sheets]. [in Ukrainian].
7. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1704. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 23.Kh.1895 r. avtohrاف. 1 ark. T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1704. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 23 Kh. 1895, autograph. 1 sheet]. [in Ukrainian].
8. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1706. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 12.IV.1896 r. avtohrاف. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1706. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 12.IV.1896, autograph. 1 sheet]. [in Ukrainian].
9. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1708. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 28.IKh.1896 r. avtohrاف. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1708. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 28. IX. 1896, autograph. 1 sheet]. [in Ukrainian].
10. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1709. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 11.IKh.1896 r. avtohrاف. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1709. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 11. IX. 1896, autograph. 1 sheet]. [in Ukrainian].
11. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1710. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 13.KhII.1896 r. avtohrاف. 2 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1710. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 13.XII.1896, autograph. 2 sheets]. [in Ukrainian].
12. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1711. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii «Dilo». Mshanets. 17.I.1897 r. avtohrاف. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1711. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of "Dilo". Mshanets 17.I.1897, autograph. 1 sheet]. [in Ukrainian].

13. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1712. Mykhailo Zubrytskyi. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 13.II.1897 r. avtohref. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1712. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 13. II.1897, autograph. 1 sheet.]. [in Ukrainian].
14. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1713. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 2.III.1897 r. avtohref. 2 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1713. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 2. III.1897, autograph. 2 sheets.]. [in Ukrainian].
15. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1714. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 15.III.1897 r. avtohref. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1714. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 15. III.1897, autograph. 1 sheet.]. [in Ukrainian].
16. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1715. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 20.III.1897 r. avtohref. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1715. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 20. III.1897, autograph. 1 sheet.]. [in Ukrainian].
17. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1716. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 13.V.1897 r. avtohref. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1716. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 13.V.1897, autograph. 1 sheet.]. [in Ukrainian].
18. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1718. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Stare Misto. 13.VI.1885 r. avtohref. 2 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Unit. coll. 1718. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. The old Town. 13.VI.1885, autograph. 2 sheets.]. [in Ukrainian].
19. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. F. 100. Od. zb. 1707. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 17.V.1896 r. avtohref. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. F. 100. Od. zb. 1707. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 17.V.1896, autograph. 1 sheet.]. [in Ukrainian].
20. Instytut literatury imeni T. Shevchenka NAN Ukrainy. Od. zb. 1702. Zubrytskyi Mykhailo. Lyst do redaktsii hazety «Dilo». Mshanets. 1.IKh.1895 r. avtohref. 1 ark. [T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. Od. coll. 1702. Mykhailo Zubrytskyi. A letter to the editors of the Dilo newspaper. Mshanets 1. IX. 1895, autograph. 1 sheet.]. [in Ukrainian].
21. Kliashtorna N. Misiia ottsia Zubrytskoho. [Father Zubrytskyi's mission]. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/repor-tazhi/misiia-ottsia-zubrytskoho/> [in Ukrainian].
22. Starkov V. (2006). Lysty M. Zubrytskoho do M. Hrushevskoho. [Letters of M. Zubrytskyi to M. Hrushevskiy]. Universytet – University. 1. S. 48–55. [in Ukrainian].